

Dorpsidentiteiten, anticiperen op krimp en sport in de Kaatshoek.

Charlotte Delicaat - s2345935
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen
Rijksuniversiteit Groningen

Bachelor scriptie voor een diploma in
Bachelor in Sociale Geografie & Planologie
15-01-2016 begeleid door Gijs van Campenhout

Abstract

In dit onderzoek is onderzocht hoe de dorpsidentiteiten van een krimpdorp in Friesland zijn opgebouwd aan de hand van de factoren tradities, bouwwerken en collectief geheugen. Daarbij is specifiek gekeken naar de rol van sport en sportvoorzieningen in de identiteit, want de maatschappelijke waarde van sportvoorzieningen in rurale gebieden is groot. Het behouden van sportvoorzieningen is daarom voor dorpsgemeenschappen een groot goed, terwijl de eerste bezuinigingsronden van gemeenten de sport- en cultuurvoorzieningen zullen gaan treffen. Het dorp Wommels is het casestudy dorp van het onderzoek over dorpsidentiteiten. Het dorp ligt in de gemeente Littenseradiel. De gemeente Littenseradiel heeft de status van een anticipeergemeente. Dat houdt in dat er in de gemeente tot op heden nog geen krimp plaatsvindt, maar dat er krimp verwacht wordt op basis van de huidige trends. De data zijn verkregen door het houden van vijf walk-along interviews. Dat is een interview waarbij de respondent een wandeling leidt en de onderzoeker op de plek zelf de respondent bevraagt. Het voordeel van een walk-along interview in het onderzoeken van identiteiten is dat de uitspraken van een respondent in de context van de eigen omgeving plaatsvinden. Daardoor biedt een walk-along interview de onderzoeker meer informatie over de betekenisgeving van de respondent, dan in een regulier interview.

Uit de analyse komen de volgende resultaten bij de factoren tradities, bouwwerken en collectief geheugen. De belangrijkste tradities zijn de Freulepartij en het dorpsfeest. De meest doorslaggevende bouwwerken voor de dorpsidentiteit zijn de terp, het Kaaspakhuis en het kaatsveld. De identiteitsfactoren uit het collectief geheugen zijn de

vroegere zuivelindustrie en de samenhang tussen het collectief geheugen en sportactiviteiten. Deze identiteitsfactoren werken het sterkst door in de dorpsidentiteiten van Wommels.

De rol van sport binnen de dorpsidentiteiten is complex. De kaatsport speelt een traditionele rol in het dorp Wommels. Dorpsinwoners delen de identificatie met de kaatswedstrijd in hun woonplaats. De kaatssporters identificeren zich naast de kaatswedstrijd, ook met de kaatsvereniging uit het dorp zelf. De niet-kaatssporters identificeren zich echter in mindere mate met de sport van het kaatsen zelf.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	iii
Nomenclature	iv
1 Aanleiding	1
2 Theoretisch kader	4
2.1 Plaatsidentiteiten	4
2.2 De reproductie van dorpsidentiteiten	5
2.3 Meten van dorpsidentiteiten	5
2.4 Sport en dorpsidentiteiten	7
2.5 Dorpsidentiteiten in Friesland: krimp en de kaatssport	8
3 Conceptueel model	10
4 Methodologie	11
4.1 Go-along interviews	11
4.2 Casestudy dorp: Wommels	12
4.3 Data-analyse	13
4.4 Ethiek	14
5 Resultaten	16
5.1 Reproductie van dorpsidentiteiten	16
5.2 Tradities	16
5.3 Bouwwerken	17
5.4 Collectief geheugen	21

INHOUDSOPGAVE

5.5 Sport en dorpsidentiteiten	22
5.6 Dorpsidentiteit versus de Friese identiteit	24
6 Conclusie	25
7 Aanbeveling	27
8 Literatuurlijst	28
9 Bijlages	31

Hoofdstuk 1

Aanleiding

In Nederland is een proces van bevolkingsdaling gaande in verschillende provincies. Het aantal inwoners van gemeenten neemt af, doordat de bevolking wegtrekt uit het betreffende gebied (PBL, 2006). De krimp treft met name de randen van de provincie Groningen, Limburg en Friesland (MinBiZa, 2012). Binnen de provincie Friesland krijgt met name de regio Noordoost Friesland te maken met krimpproblematiek. Die problematiek bestaat uit leegloop van het platteland doordat jongeren naar de stad vertrekken en er toenemende vergrijzing is (PBL, 2006). Door de krimp in Noordoost Friesland worden lokale voorzieningen in hun voortbestaan bedreigd. Een illustratie van het effect van krimp op lokale voorzieningen is bijvoorbeeld de afname van het aantal basisscholen binnen vijf kilometer van een gezin binnen krimpregio's, terwijl er in de rest van Nederland nauwelijks een verandering waarneembaar was (PBL, 2006). Voor het behoud van voorzieningen in de krimp- en anticipeergemeenten is beleid op bovenregionaal niveau nodig, waarin afspraken worden gemaakt over het leefbaar houden van gemeenten (PP2011, 2011).

Een specifieke soort voorziening waar de aandacht naar uitgaat, zijn de sportvoorzieningen in de dorpen. Het behouden van leden en het werven van nieuwe leden is in deze gemeenten een lastige opgave, terwijl de maatschappelijke waarde van sportvoorzieningen, zowel de accommodaties als de verenigingen, in de krimp-kernen hoog is en een belangrijke bijdrage levert aan de leefbaarheid in krimpgebieden (Hoekman et al., 2015). Dit heeft er onder meer mee te maken dat sportvoorzieningen worden beschouwd als sociale ontmoetingsplaatsen. Sportvereni-

---

gingen in krimp- en anticipeerregios zoeken naar nieuwe methoden om te blijven bestaan, bijvoorbeeld door te fuseren met andere (sport)verenigingen (Hoekman et al., 2015). De trend is dat sportvoorzieningen op het platteland tot nu toe wel kunnen blijven bestaan, door financiële hulp vanuit bijvoorbeeld de gemeente (Hoekman et al., 2015). Echter, de bezuinigingen onder gemeenten treffen in grote mate de cultuur- en sportsector. Dat blijkt uit het feit dat 68 procent van de gemeenten in de college periode 2010-2014 heeft bezuinigd op de sport (Hoekman, 2013). Daarnaast verwacht 70 procent van de gemeenten in de periode 2014-2018 op sport te bezuinigen (Hoekman, 2013). Deze bezuinigingen gaan ten koste van de identiteitswaarde die een sportvoorziening heeft voor een plaats. Zo blijkt dat door sport een versterkt wij-gevoel in een dorp ontstaat, dat daarmee de betrokkenheid van burgers vergroot (Hoekman et al., 2015).

Door de krimp wordt er druk uitgeoefend op de huidige dorpsidentiteiten in Friese dorpen. De rol die sportvoorzieningen in het vormen van deze dorpsidentiteit speelt, is door de krimp aan verandering onderhevig. Dit onderzoek focust zich op de manieren waarop een dorpsidentiteit ge(re)produceerd wordt en gaat in op de rol van een sportvoorziening binnen deze reproductie van de dorpsidentiteit.

Het onderzoek wordt uitgevoerd door het beantwoorden van een specifieke onderzoeksvraag. Deze onderzoeksvraag is:

“Wat is de rol van sport bij de (re)productie van een dorpsidentiteit binnen een anticipeerdorp?”

Deze vraag wordt beantwoord door in te gaan op een specifieke set deelvragen:

1. Op welke manieren worden dorpsidentiteiten ge(re)produceerd?
2. Welke veranderingen in de dorpsidentiteit zijn er identificeerbaar voor inwoners van een anticipeerdorp?
3. Wat is de (veranderende) betekenis van een sport in het vormen van de dorpsidentiteit?

De uitkomsten van het onderzoek naar dorpsidentiteiten en de rol van een volkssport daarin geven voor de wetenschap meer inzicht in de manier waarop bewoners van de provincie Friesland zich identificeren met hun dorp en hoe ze omgaan met veranderingen in hun dorpsidentiteit. De rol van sport kent een belangrijke maatschappelijke waarde (Hoekman et al., 2015). Als deze maatschappelijke waarde eveneens terug te zien is in de dorpsidentiteit van Friese dorpen vormt dat een sterk argument voor het behouden van sportvoorzieningen onder de situatie van krimp.

De toegevoegde waarde van dit onderzoek is de focus op de rol die een sport en het daarbij behorende verenigingsleven daarin speelt ten opzichte van andere factoren die identiteit vormen. Daarnaast is het onderzoek relevant omdat het ingaat op de provincie Friesland, wat in Nederland als een gefragmenteerde culturele provincie wordt erkend (Ashworth et al., 2007). Doordat de provincie Friesland als een gefragmenteerde culturele provincie wordt erkend, zijn de uitkomsten over identiteitsonderzoek in deze provincie te relateren aan provinciale identiteiten. De relatie tussen krimp, het reproduceren van een (dorps)identiteit en de sport wordt daarmee nader onderzocht in de context van een in bestuurlijk en cultureel opzicht onderscheidende provincie.

Hoofdstuk 2

Theoretisch kader

2.1 Plaatsidentiteiten

Een plaatsidentiteit is de betekenis die door actoren wordt toegekend aan een ruimte, waardoor deze op zichzelf abstracte ruimte gevormd wordt tot een plaats (Hague & Jenkins, 2005). Het vormen van een plaats gebeurt op basis van een gedeelde betekenis die door actoren wordt toegekend en gecommuniceerd over een plek. De plaatsidentiteiten zijn daarmee gebaseerd op sociale relaties. De sociale relaties bestaan bijvoorbeeld uit de identiteiten van groepen, andere plaatsen en andere identiteiten van een bepaalde plek (Hague & Jenkins, 2005). De constructie van sociale relaties aan de hand van deze identiteiten vormen plaatsidentiteiten.

Er is altijd sprake van plaatsidentiteiten. Sociale relaties zijn namelijk nooit in eenvoud te benoemen en sociale relaties zijn dynamische processen. Plaatsidentiteit is daarom een meervoud van identiteiten die constant aan verandering onderhevig zijn (Holloway & Hubbard, 2001).

Bij het onderzoeken van de identiteit van een dorp wordt de plaatsidentiteit een dorpsidentiteit genoemd. Feitelijk gaat het dan over hetzelfde concept: een plaatsidentiteit. In dit geval is de casestudy het onderzoeken van een dorp, dus daarom hebben we het over dorpsidentiteiten.

De dorpsidentiteiten bestaan uit sociale relaties en verschillen dus per actor. Een specifiek onderscheid dat van belang is voor het meten van dorpsidentiteiten

---

is het verschil tussen interne en externe identiteiten (Simon, 2004). De inwoners kennen de interne dorpsidentiteiten toe, en de niet-inwoners kennen de externe identiteiten toe. De externe identiteiten zijn deels bepalend voor het imago van het dorp.

De bewoners van een dorp kennen verschillende waarden toe aan de identiteiten van hun woonplaats. Het persoonlijke verleden, ervaringen in de woonplaats en sociale netwerken spelen hierbij een doorslaggevende rol (Simon, 2004). Niet-bewoners van een dorp hebben deze sociale inbedding niet en kennen daarom een externe identiteit toe aan een dorp. Het verschil tussen interne en externe identiteit is relevant in relatie tot het belang van sport in de dorpsidentiteiten van Friese dorpen. De data is verzameld onder inwoners van het casestudy dorp die een interne identiteit hebben.

2.2 De reproductie van dorpsidentiteiten

Gebleken is dat dorpsidentiteiten altijd meervoudig zijn en door verschillende actoren worden geproduceerd en gecommuniceerd (Holloway & Hubbard, 2001; Simon, 2004). De identiteiten die aan een streek worden toegekend zijn gevarieerd. Toch is er een overheersende identiteit die gereproduceerd wordt. De overheersende identiteit is de identiteit die het meest bepalend is in de reproductiefase van een dorpsidentiteit (Simon, 2004). Deze kernidentiteiten beïnvloeden hoe een dorpsidentiteit wordt beleefd en gezien. In de reproductie van dorpsidentiteiten blijkt communicatie essentieel te zijn. De mate waarin een identiteit wordt gecommuniceerd, bepaalt de sterkte waarmee deze identiteit de overige identiteiten verdringt (Simon, 2004).

2.3 Meten van dorpsidentiteiten

Het meten van dorpsidentiteiten is een complexe opgave, doordat dorpsidentiteiten uit vele aspecten zijn opgebouwd. Door Raagmaa (2002) is dorpsidentiteit bijvoorbeeld gemeten door het invullen van enquêtes in twee plattelandsgemeenschappen in Estland. Terwijl in het onderzoek van Cloke et al. (1998) naar de identiteit van ruraal Wales op grote schaal interviews zijn gehouden. Het meest

---

volledige beeld van identiteit zou verkregen worden door het gebruik van beide kwalitatieve en kwantitatieve methoden (Hague & Jenkins, 2005). In dit onderzoek naar de dorpsidentiteiten van Wommels is echter gekozen voor alleen de kwalitatieve methode, mede omwille van de tijd. De indicatoren voor het meten van de identiteit zijn: tradities, plaatsen en het collectieve geheugen van Wommels.

De tradities van een dorp zijn gekozen als indicator omdat ze sterk doorwerken in de dorpsidentiteit. Het verband tussen de dorpsidentiteit en tradities zit in de verwevenheid van actoren die identiteit produceren met de belangrijke verhalen, evenementen of het erfgoed van een dorp. De tradities hebben betekenis voor de inwoners van een dorp. De betekenis die inwoners toekennen aan de tradities van hun dorp geeft waarde, zowel cultureel als financieel, aan tradities. De betekenisgeving aan tradities is waarom deze gecommuniceerd worden en deel uitmaken van dorpsidentiteiten. Ashworth et al. (2007, p. 4) geven aan over de relatie tussen identiteit en tradities dat *“many pasts become transformed through many heritages into many identities, only some of which are associated with place”*. Dat citaat illustreert dat uit de vele soorten verleden slechts een selectie van deze tradities ook daadwerkelijk doorwerkt in de dorpsidentiteiten.

De tweede indicator zijn belangrijke bouwwerken binnen het dorp. De bouwwerken zijn fysieke plekken in het dorp die aanwijsbaar zijn als identiteitsmarker voor de inwoner. De bouwwerken drukken fysiek de identiteit van de betreffende groep uit. De kracht van bouwwerken als indicator voor identiteit is de visualisatie en fysieke aanwezigheid van de plek. De plekken op zichzelf is niet waar de dorpsidentiteiten aan ontleend worden, maar wel aan de betekenis van de plaats en de ervaringen die in of in de nabijheid van een bepaalde locatie worden opgedaan (Hidalgo & Hernández, 2001). Het aanwijzen van een plek geeft daarmee een tastbare dimensie aan de dorpsidentiteiten.

De derde indicator is het collectieve geheugen van het dorp Wommels. Er is een relatie tussen het vormen van plaatsidentiteiten en de mate waarin inwoners van een plaats een specifieke emotionele ervaring delen (Lewicka, 2008). Door een gedeelde ervaring onder een grotere groep inwoners van een plaats wordt een dorpsidentiteit versterkt. Een voorbeeld van een gedeelde ervaring is bijvoorbeeld een tragische gebeurtenis zoals de watersnoodramp in Zeeland (Rosental et

---

al., 2003). Een dergelijke gebeurtenis die door alle inwoners van een specifieke plek wordt gedeeld dringt diep door in het betreffende collectieve geheugen. Een vergelijkbare rol kan sport eveneens in het collectieve geheugen spelen (Tonts & Atherley, 2010). Bij een specifieke wedstrijd waarbij fans van een lokaal gebonden sportclub een gedeelte aan de sport gerelateerde ervaring hebben. Bijvoorbeeld twee regio's die tegen elkaar spelen zoals bij voetbal of kaatsen, waardoor de eigen dorpsidentiteiten in contrast worden geplaatst tot de dorpsidentiteiten van een ander dorp.

2.4 Sport en dorpsidentiteiten

Een sport is traditioneel te noemen wanneer deze lokaal geïntegreerd is. Een traditionele sport zorgt voor een voortdurende relatie tussen de gemeenschap en de sport (Stokvis, 1997). De sportfestiviteiten vinden plaats op vooraf bepaalde data, volgens vaste regels en behouden dezelfde vorm (Stokvis, 1997). Volgens Dunning en Sheard (1979) zijn traditionele sporten lokaal georganiseerd, kunnen de precieze spelregels per streek variëren en zijn er geen mogelijkheden om geld te verdienen aan de sport of een nationale reputatie op te bouwen. Daarnaast wordt de vorm waarin de sport wordt beoefend gelegitimeerd door middel van tradities. De tradities zijn een belangrijk onderdeel van de dorpsidentiteiten die gevormd worden.

Een lokaal geïntegreerde sport beïnvloedt de dorpsidentiteiten. Een van de voornaamste manieren waarop de sport doorwerkt in dorpsidentiteiten is door het gebruik van symbolen, vlaggen en specifieke (team)kleuren om de verbintenis met de lokaal georganiseerde sport uit te dragen (Tonts & Atherley, 2010). Deze symbolen markeren het belang van sport in een dorpsidentiteit.

Daarnaast kan door de sport de sociale cohesie in een dorp toenemen (Elling, 2004). Door sportdeelname worden sociale contacten tussen verschillende mensen binnen een dorp gelegd en onderhouden door het structureel deelnemen aan sportactiviteiten. Echter, sport blijkt ook een medium te zijn dat bepaalde groepen uit een bepaalde dorpsidentiteit uitsluit, bijvoorbeeld op basis van leeftijd, etniciteit en inkomen (Tonts & Atherley, 2010).

Verder blijkt sportbeoefening een belangrijk element in het positioneren van

---

het individu ten opzichte van een gemeenschap. De sport biedt mogelijkheden om zich te identificeren met of juist af te zetten tegen andere sociale identiteiten (Brinkhoff, 1998).

De rol van sport in dorpsidentiteiten is een “*outcome of complex and contested political, social and cultural processes*” (Tonts & Atherley 2010, p. 385). Sport draagt op meerdere manieren bij aan dorpsidentiteiten: symboliek bakent de rol van sport in dorpsidentiteiten af, sport zorgt voor inbedding in het specifieke gebied en biedt de mogelijkheid om te identificeren met of tegen andere identiteiten. Echter, sport is ook een middel om bepaalde groepen uit te sluiten uit dorpsidentiteiten.

2.5 Dorpsidentiteiten in Friesland: krimp en de kaatssport

Aan de hand van deze typering kan de kaatssport traditioneel genoemd worden. Een illustratie is de quote in Kalma (1972, p. 22) die stelt dat: “*Dit spel (kaatsen) is hier met het volksleven in bepaalde delen van Friesland vergroeid. Het is ons eigen geworden. En nu is het van belang hoe wij dat eigen-zijn beleven en waar maken in de manier waarop gespeeld wordt in een eerbiedige en toch intieme omgang met wat ons is overgeleverd*”.

Het blijkt dat een traditionele sport in zekere zin met een dorp vergroeid is. In combinatie met de ontwikkeling dat er sprake is van, al dan niet verwachtte, krimp in Noordoost Friesland is de vraag hoe de kaatssport doorwerkt bij de (re)productie van de dorpsidentiteit.

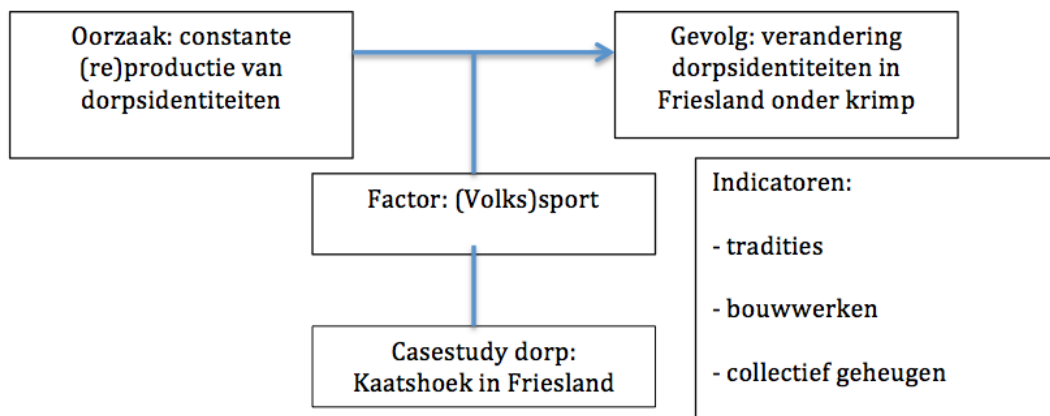
Een krimp- of anticipeergebied kan worden onderscheiden op basis van een teruglopend aantal inwoners of huishoudens per gemeente (PBL, 2006). Bij het selecteren van een anticipeergemeente in het onderzoeksgebied wordt gelet op het inwoneraantal van de Friese dorpen. Het inwoneraantal neemt namelijk het wegtrekken van jongeren en gezinnen mee in de berekening. Het aantal huishoudens daarentegen kijkt alleen naar de gezinnen en zal dus jongvolwassen kinderen (waarvan de ouders in de gemeente blijven) niet meenemen in de berekening. Door te kiezen voor het inwoneraantal is de uitkomst exacter. Daarnaast heeft de mate

---

waarin iemand zich identificeert met de sport in een dorp betrekking op een individueel persoon en niet op een heel huishouden. De definitie van verwachte krimp van het PBL (2006) als een teruglopend inwoneraantal per gemeente wordt daarom gehanteerd binnen dit onderzoek.

Hoofdstuk 3

Conceptueel model

Figuur 3) Conceptueel model

In figuur (3) is het conceptuele model weergegeven. Een dorpsidentiteit wordt verondersteld als een geconstrueerde identiteit die aan verandering onderhevig is. De dorpsidentiteit bestaat uit drie indicatoren. De indicatoren van belang zijn: tradities, bouwwerken en het collectief geheugen. Het onderzoek gaat in op de rol van sport in de dorpsidentiteiten van het dorp Wommels.

Hoofdstuk 4

Methodologie

4.1 Go-along interviews

De methode waarmee de onderzoeksvraag beantwoord wordt, is door middel van go-along interviews. Een go-along interview is een interview waarbij de respondent geïnterviewd wordt tijdens een wandeling of autorit langs een relevante route (Carpiano, 2008). Indien een go-along interview lopend wordt uitgevoerd, valt het onder de naam walk-along interview. Tijdens de walk-along interviews neemt de respondent een leidende rol aan in het interviewproces en neemt de onderzoeker mee langs plekken in zijn en/of haar bekende omgeving. De respondent heeft tijdens de wandeling de route bepaald. Het interviewen van de respondent in een bekende omgeving is een belangrijk voordeel van een walk-along interview ten opzichte van een regulier interview. Het zorgt ervoor dat emoties van de respondent in relatie tot plaats direct voor de onderzoeker zichtbaar zijn (Carpiano, 2008). Ook heeft het lopen langs een bekende locatie voor de respondenten een positief effect op de relatie tussen de onderzoeker en de respondent in het veld (Clifford et al., 2010). Er is sprake van een meer gelijkmatige verdeling van de invloed op het interview, omdat de respondent de onderzoeker door de eigen omgeving leidt. Daarnaast geeft het interviewen op locatie context aan de uitspraken van de respondent (Carpiano, 2008). Eerder is gesteld dat identiteit een constructie is die constant aan verandering onderhevig is. Daarom is specifiek bij identiteitsonderzoek het interviewen in de context van de eigen omgeving waardevol.

4.2 Casestudy dorp: Wommels

Het casestudy dorp waar de interviews zijn gehouden is Wommels. Het dorp Wommels telde 2.220 inwoners op 1 januari 2015 (Gemeente Littenseradiel, 2015). De plaats valt onder de gemeente Littenseradiel. Er is voor het dorp Wommels gekozen, omdat de gemeente Littenseradiel een anticipeergemeente is. Het proces van krimp is nog niet gaande, en daarom geeft Wommels een beeld van de dorpsidentiteit onder de situatie van een gebruikelijke bevolkingsontwikkeling. Wanneer het proces van krimp gaande is, zou een tweede interviewronde kunnen plaatsvinden om verschillen met de huidige bevindingen te testen. Daarnaast was Wommels goed te bereiken, wat voor mij als onderzoeker een pluspunt is bij het inplannen van afspraken met respondenten.

De respondenten voor de walk-along interviews in Wommels zijn persoonlijk benaderd en geselecteerd. Als eerste benaderingspoging is de redactie van de dorpskrant gebeld. De hoofdredactrice gaf aan bereid te zijn om een oproep te plaatsen in de krant én een interview bij haar af te nemen. Het doel van de oproep in de krant was het attenderen van de gemeenschap op het onderzoek en het creëren van openingszin bij het telefonisch contact opnemen met respondenten. De tweede respondent was een kennis van de eerste vrouw. De derde respondent heb ik gebeld via de contactgegevens van de kaatsvereniging in het dorp. De vierde respondent is benaderd via het verzorgingstehuis in het dorp. Door een misverstand is de data van de vierde respondent niet meegenomen in de verwerking. De betrokken persoon hield geen consistent verhaal en kon de interview vragen niet nauwkeurig beantwoorden. Mijn vermoeden is dat er een misverstand is ontstaan in het proces van het overdragen van het interviewdoel op de tussenpersoon van het verzorgingstehuis en het selecteren van een passende respondent. De vijfde respondent heeft mij via een andere respondent benaderd.

De respondenten die daadwerkelijk benaderd werden voor een interview zijn getoetst aan de volgende kenmerken:

- respondent is woonachtig in het postcodegebied van Wommels.
- komen uit verschillende leeftijdscategorieën: ten minste één jeugdige (<29),

---

volwassene (30-65) en oudere (>65).

- hebben verschillende achtergronden met betrekking tot deelname met in de sport.

Tabel 1 geeft een overzicht van de achtergrond van de respondenten. Er zijn in totaal vijf personen geïnterviewd. Alle inwoners hebben voldaan aan de eis om in het postcodegebied te wonen. Qua leeftijdscategorieën is tenminste een jeugdige, volwassene en een oudere geïnterviewd. Ook is er vanuit verschillende achtergronden met betrekking tot de sport geselecteerd.

Tabel 1: overzicht geïnterviewde personen Wommels

Mieke	Vrouw, woonachtig in Wommels sinds 29 jaar, tennist.
Anne	Vrouw, opgegroeid in Wommels, tennist.
Valente	Man, opgegroeid in Wommels, voetballer en kaatssporter.
Peter	Man opgegroeid in en rondom Wommels, voetballer en voormalig kaatssporter

4.3 Data-analyse

Na het houden van de interviews zijn de interviews getranscribeerd. Vervolgens zijn de interviews gecodeerd op basis van het coderingsschema te zien in bijlage II. Daardoor worden de interviews van de verschillende respondenten met elkaar in verband gebracht op basis van de gekozen identiteitsmarkers door de respondent. Door het bekijken welke bouwwerken, tradities en verhalen tussen de interviews overlappen worden de meest belangrijke plekken van het dorp geïdentificeerd.

In de verzamelde interviews is terug te zien dat een terugkomend effect is dat bewoners vaak al onbewust schakelen naar historische kennis over hun woonplaats. Daardoor komen de persoonlijke verhalen die belangrijk zijn voor het analyseren van de data naar voren, terwijl er een rondleiding door het dorp aan toegevoegd wordt. Dat heeft ervoor gezorgd dat de verhalen extra context kregen.

4.4 Ethiek

Daarnaast is er rekening gehouden met een aantal ethische aspecten wat betreft de dataverzameling en het onderzoek.

Als onderzoeker wordt er geen gemeenschappelijke achtergrond met de respondenten gedeeld. Als persoon maak ik geen deel uit en/of ben lid van een sportvereniging in Friesland. Er wordt onderzoek gedaan zonder zelf verwickeld te zijn in de sport. Dat heeft voor- en nadelen. Een voordeel is dat de onderzoeker niet betrokken is in interne betrekkingen of relaties, en dus van bovenaf kan kijken naar wat zich afspeelt in het casestudy dorp. Een nadeel is dat er tussen de onderzoeker en respondenten weinig gemeenschappelijke achtergrond gedeeld wordt, waardoor de kans op een misverstand groter is (Clifford et al., 2010). Zelf heb ik het als een voordeel ervaren om zonder achtergrondkennis te interviewen, omdat ik op die manier de vrijheid had om de vragen bottom-up te stellen, zonder dat daarin een oordeel verborgen lag vanaf mijn kant of die van de respondenten.

Bij en tijdens het proces van onderzoeken zijn ethische vraagstukken naar voren gekomen. Daar is mee omgegaan aan de hand van de kernwaarden in geografisch onderzoek: toestemming, vertrouwelijkheid en oog voor impact (Clifford et al., 2010). Er zijn ondertekende informed consent formulieren ingevuld door de respondenten. Daarin is afgesproken welke persoonlijke gegevens er in het onderzoek verwerkt worden en dat de interviews opgenomen worden op een voicerecorder. Ook is het termijn aangegeven waarbinnen de respondent zich kan terugtrekken uit het onderzoek. Wat betreft vertrouwelijkheid is overeengekomen dat de data alleen voor dit onderzoek gebruikt worden en niet verspreid worden aan derden. De waarde van impact op een community is specifiek voor een dorp een belangrijk aandachtspunt. Binnen een hechte gemeenschap kan onderzoeksdeelname een invloed hebben op de rol van een individu in het dorp. In praktijk kwam dit ook naar voren. Enkele respondenten die deelnamen aan het onderzoek hadden via anderen in de dorpsgemeenschap al gehoord over andere respondenten die eveneens deelnamen. Tijdens een interview werd geprobeerd door de respondent om in te haken op wat de vorige respondenten zeiden. Als onderzoeker heb ik aangegeven dat ik benieuwd ben naar het eigen verhaal en dat de focus daarop

---

ligt.

De afspraken tussen de respondenten en de onderzoeker zijn op papier vastgelegd. In bijlage III is het toestemmingsformulier opgenomen. In het toestemmingsformulier staan de gemaakte afspraken met de respondenten en ik beschik over de wederzijds ondertekende versies van alle vier de respondenten.

Hoofdstuk 5

Resultaten

5.1 Reproductie van dorpsidentiteiten

De interviews tonen aan dat de inwoners van het dorp Wommels zich op meerdere manieren identificeren met meervoudige dorpsidentiteiten. Echter, de vraag welke identiteiten gereproduceerd worden, hangen af van de mate waarin een overheersende identiteit gecommuniceerd wordt. Die kernidentiteit beïnvloed hoe een dorpsidentiteit wordt beleefd en gezien (Simon, 2004).

5.2 Tradities

Tradities bestaan uit een verwevenheid van dorpsidentiteiten en actoren die identiteiten produceren. De belangrijke tradities van het dorp Wommels zijn de Freulepartij en het dorpsfeest wat ieder jaar gehouden wordt.

De Freulepartij is een jongens kaatspartij voor de leeftijdscategorie van 14 tot 16 jaar oud (Blom, 2007). De Freulepartij trekt kaatsliefhebbers vanuit de hele provincie Friesland aan en zet Wommels daarmee op de kaart als een dorp van de kaatssport. De traditionele activiteit van het kaatsen heeft een identificerende werking op het dorp, omdat het kaatsen en de daarbij behorende wedstrijden een lange historie kent. De eerste wedstrijd in Wommels was in 1903 (Blom, 2007). De betekenis die inwoners van Wommels aan de traditie van de Freulepartij geven, blijkt sterk uit de interviews. Valente (man, opgegroeid in Wommels, voetballer en kaatssporter), die mee heeft gedaan aan de Freulepartij, zegt over het kaatsen: *“Hoe ben je met het kaatsen in aanraking gekomen? Mijn vader kaatste ook altijd,*

---

dus het is met de paplepel ingegoten”

De uitspraak laat zien dat de kaatsport geleerd is van generatie op generatie. Dat werkt door in de dorpsidentiteiten, omdat de actoren die identiteit produceren de betekenis van de Freulepartij doorgeven.

Het dorpsfeest komt onder alle respondenten terug als belangrijke dorpsstrategie. Het dorpsfeest vindt plaats op de terp. Valente (man, opgegroeid in Wommels, voetballer en kaatsporter) noemt de terp *de heilige grond* van Wommels. Tijdens de wandeling is te zien dat Valente positieve associaties heeft met de terp, doordat hij met zijn lichaamstaal liet zien hoe betekenisvol de plek voor hem is. Dat was op te merken doordat hij het woord heilige grond extra benadrukte door ook daadwerkelijk steviger op de grond te gaan staan. Op de terp wordt het dorpsfeest jaarlijks georganiseerd door inwoners vanuit het dorp. Ook geven respondenten aan ieder jaar bij het dorpsfeest te zijn, omdat het voor jong en oud geschikt is. Het gemeenschappelijk deelnemen aan een feest wat ieder jaar terugkeert zorgt dat de betekenis van het feest wordt doorgegeven. Het doorgeven van de betekenis van het feest is een indicator voor de dorpsidentiteiten, omdat de betekenis door de gemeenschap gedeeld wordt.

5.3 Bouwwerken

Bouwwerken spelen een belangrijke rol in de dorpsidentiteiten. De bouwwerken zijn fysiek aanwijsbare identiteitsmarkers. De belangrijkste locaties voor de dorpsidentiteiten in Wommels zijn de terp, het Kaaspakhuis en het kaatsveld.

Op afbeelding 1 is te zien dat de terp een centrale functie in het dorp vervult. De ligging van de terp symboliseert het belang van de plek als dorpshart. Het belang van de terp komt in verschillende verhalen terug. Zo verwijzen alle respondenten naar de terp als de locatie van het dorpsfeest. Daarnaast geven de oudere respondenten aan hoe de terp een ontmoetingsplek was om te spelen als kinderen en elkaar te treffen. Ook bleek tijdens de interviews dat de wandelroutes altijd op de terp aansloten. Het belang van de terp als ontmoetingsplek draagt bij aan de dorpsidentiteiten, omdat een ontmoetingsplek voor de groep die elkaar daar ontmoet om een specifieke activiteit te beoefenen eenzelfde betekenis heeft. Daarnaast is de supermarkt van het dorp aangrenzend aan de terp. Anne (vrouw,

---

opgegroeid in Wommels, tennist) zegt over de supermarkt dat:

“de supermarkt is misschien wel de nieuwe manier waarop mensen elkaar treffen. Ik ga hier natuurlijk geen persoonlijke verhalen vertellen, maar het dorpsgevoel bestaat hier wel. Dat je hier iemand tegenkomt en even een praatje maakt”

Ze hecht waarde aan de supermarkt als een plek waar het dorpsgevoel versterkt wordt, omdat iedereen boodschappen doet en elkaar daarom in de supermarkt treft.

Een tweede belangrijke identiteitsmarker is het Kaaspakhuis van Wommels. Het Kaaspakhuis van Wommels verwijst naar de geschiedenis van zuivelproductie in het dorp (zie ook: collectief geheugen). Afbeelding 1 laat zien dat het Kaaspakhuis aan het trekpad ligt. Het trekpad was vroeger een belangrijke route voor het zuiveltransport. In het Kaaspakhuis is momenteel een museum gevestigd. In het interviews kwam het belang van kaaspakhuizen terug. De kaaspakhuizen zijn nu uit gebruik geraakt.

Afbeelding 1: Belangrijke locaties in Wommels

De derde locatie is het kaatsveld en het aan het kaatsveld gerelateerde standbeeld van de Freule. Het standbeeld van de Freule is te zien op afbeelding 2. Het standbeeld van de Freule is van betekenis voor de dorpsidentiteiten, omdat de vrouw een belangrijke rol heeft gespeeld in de ontwikkeling van kaatswedstrijden in Wommels. Zij financierde de eerste kaatswedstrijden en bijbehorende prijzen. Daarnaast stelde ze sociale regels op zoals gratis toegang tot de wedstrijd voor leden van de kaatsclub Wommels en mindervermogene inwoners. Door de initiatief van de Freule, het kaatsen en de wedstrijd in het dorp is de Freulepartij echt verbonden met Wommels (Blom, 2007).

Het kaatsveld en de Freule lijken in het identificatieproces met elkaar samen te komen. Het is de combinatie van het op zichzelf staande kaatsveld en de historische oorsprong van de wedstrijd die het dorp de betekenis geven. De kaatsvereniging speelt hier een grote rol in als huidige faciliterende organisatie van de Freulepartij. Echter, onder niet-kaatsers is de betekenis van het kaatsveld geringer buiten de context van de jaarlijkse wedstrijd. Zo geeft Mieke (vrouw, woonachtig in Wommels sinds 29 jaar, tennis) die geboren is buiten de kaatshoek, aan over het belang van kaatsen in haar gezin:

“Ik weet nog wel toen wij hier in Wommels kwamen wonen en ik wist niks van kaatsen. Er was een uitleg avond waar ik de enige bleek te zijn. Mijn dochter is gaan kaatsen, maar mijn zoon was eigenlijk al te oud. Met het kaatsen heb je de opslag en iemand moest wachten buiten het perk. Hij had dan niks te doen en vond het helemaal niks”

Het citaat illustreert dat het kaatsen voor de inwoners die de sport niet actief beoefenen in de dorpsidentiteit niet een actieve rol speelt, maar de wedstrijd van de Freulepartij wel.

Afbeelding 2: Standbeeld van Clara Jacoba Freule de Vos van Steenwijk (Bron: kaatsvereniging Wommels)

5.4 Collectief geheugen

Het collectief geheugen van een plaats werkt door in de dorpsidentiteiten. Het collectieve geheugen van Wommels gaat in op twee aspecten. Ten eerste de historie van Wommels in de vorige eeuw en ten tweede de rol van sport in het collectieve geheugen.

Het interview met Peter gaf inzicht in een persoonlijke ervaring over de historie van Wommels van de vorige eeuw. De man had vroeger in de zuivelindustrie van het dorp Wommels gewerkt. In het geval van Wommels was het fundament van het dorp de zuivelindustrie (Peter, 2015). Het dorp Wommels werd gerund op zuivel en alles wat daarbij komt kijken: kaaspakhuizen, zuivelfabrieken en trekvaart naar de markt in Leeuwarden.

Uit zijn verhaal blijkt hoe via een trekpad het zuivel werd getransporteerd door de provincie en welke systemen op de trekvaart aansloten: het verslepen van melkbussen, de locatie van de fabrieken en hoe de zuivelfabrieken werkgelegenheid bood voor jongeren. Daarnaast benoemde hij welke complementaire functies daarvoor nodig waren: een lokaal politiebureau, een hoefsmid en arbeiderswoningen.

Door het interview kwam naar voren dat een onderdeel van de krimp is dat het skelet uit een dorp wordt weggehaald. En zonder een denkbeeldig skelet is het behouden van leefbaarheid in een dorp een complexe opgave. Dat werkt door in de huidige dorpsidentiteiten, omdat de gedeelde dorpservaring vanuit de zuivelindustrie niet meer gemeenschappelijk door de inwoners wordt gevoeld. De gedeelde (emotionele) ervaring die door Lewicka (2008) als versterkend voor een gedeelde sterke plaatsidentiteit wordt genoemd, is daarmee weggefallen.

Deze systemen en complementaire functies in Wommels zijn nu uit gebruik geraakt, alleen een vervangend verhaal voor de zuivelindustrie is er (nog) niet. Dit wordt als een probleem ervaren door met name jongeren, omdat het uit gebruik raken van de zuivelfabrieken voor een verplaatsing van de werkgelegenheid naar de stad heeft geleid. Door een gebrek aan werkgelegenheid in een dorp is de trend onder jongeren om weg te trekken uit het dorp versterkt.

Daarnaast werkt de sport sterk door in het collectieve geheugen van een gemeenschap. In Wommels is de belangrijke sport daarbij het kaatsen. Zo geeft

---

Peter, die bekendheid geniet door de Freulepartij aan over het doorwerken van kaatsen in het collectieve geheugen dat:

“Wat ik me nu realiseer is dat je de Freulepartij nooit meer vergeet ten eerste, maar de mensen vergeten jouw ook niet. Ik ben nog steeds die en die van het kaatsen. Dat heeft zn voor en zn tegens.”

Sport speelt dus een sterke rol in het collectieve geheugen van een plaats en werkt daarmee door in de dorpsidentiteiten. Een specifieke wedstrijd of persoon die bij de sportwedstrijd betrokken is, verbindt zich met de dorpsidentiteit doordat de sport zorgt dat mensen gedeelde ervaringen hebben die door de gemeenschap herinnerd worden na afloop van een evenement (Tonts & Atherley, 2010).

5.5 Sport en dorpsidentiteiten

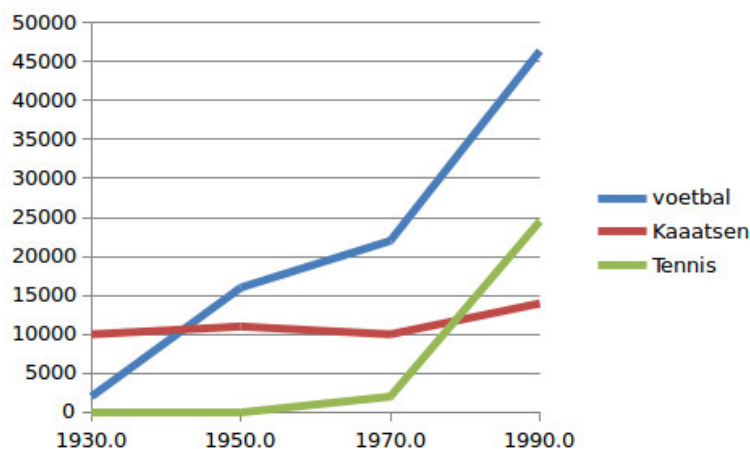
Onder de respondenten bleken verschillende (sport)verenigingsverbanden belangrijk binnen de dorpsidentiteiten. Een centraal element daarbij was dat aangegeven werd door respondenten dat het vroeger duidelijk was welke sport je speelde: kaatsen of voetbal. Voor de dorpsidentiteiten betekende de sport waarvoor gekozen werd dat de identificatie plaatsvond met één specifieke sport. Een onderzoek uit 1970 naar de zes meest beoefende sporten in Friesland bevestigde dat het sportaanbod vroeger geringer was (Blom, 2007). Op afbeelding 3 is te zien dat in de periode vóór 1950 met name kaatsen of voetbal beoefend werd. Rond 1950 neemt de populariteit van voetbal ten opzichte van het kaatsen toe. Het voetballen blijft groeien en tennis komt op vanaf 1950. In het dorp is de tennisclub 40 jaar geleden opgericht en dat was een opmars naar meer diversificatie van het sportaanbod.

In het huidige dorp is het sportaanbod vergroot en daardoor worden er meerdere sporten beoefend. Andere voorbeelden van deze nieuwe sporten zijn volleybal, judo, en zwemmen. De diversificatie van het sportaanbod en de flexibiliteit die het vergrote sportaanbod geeft, worden als voornaamste reden genoemd voor de afname van de belangstelling om een volkssport te beoefenen. Dat betekent voor de dorpsidentiteiten dat een verruimd sportaanbod zorgt voor een minder overheersende rol van sport in de dorpsidentiteiten, omdat de symbolen van een verscheidenheid aan clubs onder de inwoners gecommuniceerd worden. Daardoor

---

is de identificatie minder krachtig dan wanneer het sportaanbod uit bijvoorbeeld slechts het kaatsen en voetbal bestaat.

De structuren van vrijwilligerswerk binnen het dorp ondersteunen deze ontwikkeling in de sport. Uit de interviews blijkt dat het vroeger veel makkelijker was om inwoners te bereid te vinden voor bestuursfuncties binnen de sportverenigingen. Het beroep op de sociale betrokkenheid vanuit religieuze- en/of sport gerelateerde netwerken was groter en daardoor gingen inwoners makkelijker een langdurige bestuursfunctie vervullen. Er komt naar voren in de interviews dat het tegenwoordig een complexe opgave is om inwoners te vinden die zich voor langere tijd aan een bepaalde vereniging willen committeren. Vrijwilligers zijn te vinden, maar alleen onder de voorwaarde om flexibiliteit te behouden en op projectmatige basis. Dat er meer sportdiversificatie is in het dorp en vrijwilligers voor lange termijn bestuursfuncties lastiger te vinden zijn, zorgt voor een meer versnipperde (sport)verenigingscultuur in het dorp.

Afbeelding 3: sportontwikkeling in Friesland van het voetbal, kaatsen en tennis (Blom, 2007: 15)

De structuren van vrijwilligerswerk binnen het dorp ondersteunen deze ontwikkelingen in de sport. Uit de interviews blijkt dat het vroeger veel makkelijker was om inwoners te bereid te vinden voor bestuursfuncties binnen de sportverenigingen. Anne (vrouw, opgegroeid in Wommels, tennist) zegt over vrijwilligerswerk: “*We hebben net vorige week een zogenoemde klankbordavond gehad. Daar werd gepraat over de toekomst van het dorp Wommels en de leefbaarheid. Iedereen was bereid om iets te doen, maar wel min of meer vrijblijvend. En dat is niet*

---

alleen in Wommels de tendens, maar ik denk in de hele wereld misschien wel. Er wordt meer belang gehecht aan eigen vrijheid en privacy. Het beroep op je sociale betrokkenheid wat vroeger ook door de kerk werd afgedwongen die is veel kleiner geworden.”

Het beroep op de sociale betrokkenheid vanuit religieuze- en/of sport gerelateerde netwerken was groter en daardoor gingen inwoners makkelijker een langdurige bestuursfunctie vervullen. Er komt naar voren in de interviews dat het tegenwoordig een complexe opgave is om inwoners te vinden die zich voor langere tijd aan een bepaalde vereniging willen committeren. Vrijwilligers zijn te vinden, maar alleen onder de voorwaarde om flexibiliteit te behouden en op projectmatige basis. Dat er meer sportdiversificatie is in het dorp en vrijwilligers voor lange termijn bestuursfuncties lastiger te vinden zijn, zorgt voor een meer versnipperde (sport)verenigingscultuur in het dorp. Voor de rol van sport in dorpsidentiteiten betekent een meer versnipperde verenigingscultuur dat de actoren die een belangrijke rol spelen in het communiceren van dorpsidentiteiten, bijvoorbeeld door het beheren van een clubblad of het opzetten van regionale competities, in mindere mate vanuit een samenhangend bestuur organiseren.

5.6 Dorpsidentiteit versus de Friese identiteit

In de literatuur is een Friese identiteit omschreven door Ashworth et al. (2007, p.150):

“The Frisians are a part of the fragmented Fries culture group, distinguished mainly by language, whose largest part survives with some cultural autonomy in the Dutch province of Fryslân”.

Op basis van deze constatering is het een opvallend resultaat dat de respondenten geen link hebben gelegd tussen hun dorpsidentiteiten in relatie tot een veronderstelde Friese identiteit. In geen van de interviews is het ‘Fries zijn’ genoemd als een indicator voor de dorpsidentiteit. De respondenten lijken zich meer te identificeren met binnen hun eigen dorp georganiseerde evenementen zoals het dorpsfeest, de Freulepartij en lokale sportfaciliteiten.

Hoofdstuk 6

Conclusie

De volgende onderzoeksvraag wordt door middel van de verzamelde data beantwoord: *‘Wat is de rol van een (volks)sportvoorziening bij het (re)produceren van een dorpsidentiteit binnen een anticipeerdorp?’*. Als casestudy voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag is het Friese dorp Wommels in de gemeente Littenseradiel nader bekeken. Vijf inwoners zijn geïnterviewd, terwijl er een wandeling door het dorp gemaakt werd. Er is onderzocht hoe een dorpsidentiteit ge(re)produceerd wordt, wat de rol van sport is in de dorpsidentiteiten en hoe dorpsidentiteiten veranderen onder de omstandigheden van verwachte krimp in de gemeente. De dorpsidentiteiten zijn gemeten aan de hand van de factoren: tradities, bouwwerken en collectief geheugen.

Dorpsidentiteiten zijn de gedeelde betekenissen die door verschillende actoren worden toegekend aan een dorp en vervolgens worden doorgegeven door middel van attributen zoals in dit onderzoek de tradities, bouwwerken en het collectief geheugen van een plaats (Hague & Jenkins, 2005). De identiteiten zijn opgebouwd uit sociale relaties. In de resultaten is dat terug te zien, doordat de betekenis toekenning geconstrueerd is door de actoren die identiteit produceren. De betekenis van deze plekken wordt gevormd door specifieke verhalen, de inwoners van het dorp en de karakteristieken van deze plekken.

De dorpsidentiteiten worden vervolgens gereproduceerd, doordat actoren de meest overheersende identiteiten uitdragen. De mate waarin actoren instrumenten inzetten voor het uitdragen van een specifieke identiteit bepaalt de sterkte van deze identiteit ten opzichte van andere identiteitsmarkers. Het communiceren

---

van identiteiten is dus doorslaggevend voor de identiteit die de meest prominente rol aanneemt in het herproduceren van dorpsidentiteiten.

In het dorp Wommels zijn tradities, bouwwerken en het collectief geheugen indicatoren voor dorpsidentiteiten. De belangrijkste tradities zijn de Freulepartij en het dorpsfeest. De meest doorslaggevende bouwwerken zijn de terp, het Kaaspakhuis en het kaatsveld. De identiteitsfactoren uit het collectief geheugen zijn de vroegere zuivelindustrie en de samenhang tussen het collectief geheugen en sportactiviteiten. Deze identiteitsfactoren werken het sterkst door in de dorpsidentiteiten van Wommels.

De rol van sport in de dorpsidentiteiten is complex. De kaatsport speelt een traditionele rol in het dorp Wommels. Dorpsinwoners delen de identificatie met de kaatswedstrijd in hun woonplaats. De niet-kaatssporters identificeren zich echter in mindere mate met het kaatsen zelf. Onder de kaatssporters vind identificatie plaats met zowel de kaatsvereniging van Wommels als de Freulepartij.

Hoofdstuk 7

Aanbeveling

In dit onderzoek is ingegaan op de veranderende rol van sportverenigingen in anticipeergemeenten. Uit de interviews blijkt dat de sportverenigingen draaien op een actieve cultuur binnen vrijwilligersnetwerken. Het verenigingsleven in de krimpdorpen is aan verandering onderhevig en een suggestie voor vervolgonderzoek zou zijn hoe deze vrijwilligerscultuur veranderd onder de krimp. Door Hallmann (2015) is bijvoorbeeld een model opgesteld waarin de keuze om vrijwilliger te worden in georganiseerde sport wordt uitgewerkt, maar een inhoudelijke analyse van de veranderingen die in de (sport)vrijwilligersnetwerken binnen dorpen plaatsvinden is nog niet onderzocht.

Hoofdstuk 8

Literatuurlijst

- Ashworth, G.J., Graham, B., & Tunbridge, J.E. (2007). *Pluralising Pasts: Heritage, identity and place in multicultural societies*. London: Pluto Press.
- Blom, G. (2007). *Het Kaatsen: een inleiding*. Leeuwarden-Utrecht: Steven Sterk Uitgevers.
- Brinkhoff, K-P. (1998). *Sport und sozialisation im Jugendalter. Entwicklung, soziale Unterstützung und Gesundheit*. Weinheim: Juventa
- Carpiano, R. M. (2008). Come take a walk with me: The Go-Along interview as a novel method for studying the implications of place for health and wellbeing. *Health and Place*, Vol.15, 263-272.
- Clifford, N., French, S., & Valentine, G. (2010). *Key Methods in Geography*. 2e Editie. London: SAGE publications.
- Cloke, P., Goodwin, M., & Milbourne, P. (1998). Cultural change and conflict in rural Wales: competing constructs of identity. *Environment and planning A*, 30, 463-480.
- Dunning, E. (1999). *Sport Matters*. Londen: Routledge.
- Elling, A. (2004). We zijn vrienden in het veld: grenzen aan sociale binding en verbroedering door sport. *Pedagogiek*, 24(4), 342-360.
- Gemeente Littenseradiel (2015). Aantal inwoners per dorp. Geraadpleegd op 06-01-2016 via http://www.littenseradiel.nl/internet/over-littenseradiel_41217/item/aantal-inwoners-per-dorp_14845.html. Wommels: gemeente Littenseradiel.
- Hague, C & Jenkins, P. (2005). *Place identity, planning and participation*. Lon-

-
- don: Routledge.
- Hallmann, K. (2015). Modeling the decision to volunteer in organized sports. *Sport Management Review*, 18(3), 448-463.
- Hidalgo, M.C. and Hernández, B. (2001). Place attachment: conceptual and empirical questions. *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 21, pp. 273-281.
- Hoekman, R. (2013). *Recessiepeiling gemeenten 2013: doorwerking economische recessie op gemeentelijk sportbudget*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Hoekman, R., Bulsink, A., & van Kalmthout, J. (2015). *Sportverenigingen in krimpkeren: het belang van sportverenigingen voor de leefbaarheid in krimpkeren*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Holloway, L & P. Hubbard (2001), *People and place. The extraordinary geographies of everyday life*. Harlow: Pearson Education Limited.
- Kalma, J.J. (1972). *Kaatsen in Friesland: het spel met de kleine bal door de eeuwen heen*. Franeker: Uitgeverij T. Wever.
- Lewicka, M. (2008). Place Attachment, place identity and place memory: Restoring the forgotten city pasts. *Journal of Environmental Psychology*, 28, 209-231.
- Ministerie voor Binnenlandse Zaken (2012). *Factsheet Krimpgebieden en Anticipatiegebieden*. Geraadpleegd op 17-12-2015 via <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/brochures/2012/05/29/factsheet-krimpgebieden-en-anticipatiegebieden/factsheet-krimpgebieden-en-anticipatiegebieden-1.pdf>. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken.
- PBL (2006). *Krimp en Ruimte: Bevolkingsafname, ruimtelijke gevolgen en beleid*. Rotterdam: NAI Uitgevers.
- PP2011 (2011). *Magazine ter gelegenheid van het vierde Nationale PlattelandsParlement*. Den Haag: PlattelandsParlement.
- Raagmaa, G. (2002). Regional identity in regional development and planning. *European Planning Studies*, 10(1), 55-76.
- Rosenthal, U. & Saeijs, G. (2003). Watersnoodramp is vergeten ramp. *NRC Handelsblad*, 01-02-2003.
- Simon, C. J. M. (2004). *Ruimte voor identiteit: de productie en reproductie van streekidentiteiten in Nederland*, Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Stokvis, R. (1974). Traditionalisme in de sportwereld. *Mens en Maatschappij*,

---

49(2), 195.

Tonts, M. & Atherley, K. (2005). Rural Restructuring and the Changing Geography of Competitive Sport. *Australian Geographer*, 36(2), 125-144.

Tonts, M. & Atherley, K. (2010). Competitive sport and the construction of place identity in rural Australia. *Sport in Society*, 13(3), 381-398.

Tonts, M. (2005). Competitive sport and social capital in rural Australia. *Journal of Rural studies*, 21, 137-149.

Hoofdstuk 9

Bijlages

Bijlage I: opzet van de interview vragen (exclusief doorvraag vragen).

Na het vooraf doornemen van de gang van zaken: Kort voorstellen respondent en interviewer
Bij iedere plek die voor de respondent van betekenis is: wat betekent deze plek voor u en waarom?
(Re)productie van identiteit: Wat zijn de culturele tradities van jullie dorp?
Productie van identiteit: Hoe zou u het dorp karakteriseren als u (bij wijze van spreken) zou bellen met iemand uit het buitenland?
(Re)productie van identiteit: Wat verwacht u dat er de komende jaren verandert aan het dorp op het gebied van de gemeenschap? En wat verwacht u dat dit betekent voor de plekken die de gemeenschap belangrijk vindt?
Sportbetrokkenheid: Bent u, en zo ja, op welke manier(en) bent u met de sport in het dorp betrokken? Met welke sporten in het dorp bent u betrokken? Wat zijn belangrijke sportevenementen in het dorp?

Bijlage II: het coderingsschema

Thema:	Code:	Beschrijving:
Identiteit:	Tradities	Welke tradities van het dorp worden genoemd.
	Verhalen	Zijn er terugkerende verhalen onder de respondenten.
	Plekken	Wat zijn de belangrijke plekken: kerk, school, huis, werk, sportveld.
	Friese identiteit	Wat vertellen de respondenten over hun dorpsidentiteit in relatie tot uit Friesland komen.
Sportverenigingen:	Sportaanbod	Welke sporten kunnen in het dorp beoefend worden door inwoners
	Verenigingscultuur	Wat zijn de kenmerken van de verenigingscultuur van het dorp.
	Ledenaantallen	Wat is de sportdeelname in het dorp
	Vrijwilligersparticipatie	Hoe is de vrijwilligersparticipatie in het dorp.
Anticiperen op krimp:	Verhuizen	Wat is de reactie van de respondent op krimp
	In dorp blijven	Wat is de reactie van de respondent op krimp
	Sport elders beoefenen	Zorgt dit voor een verandering in de wijze waarop sport beoefend wordt

Bijlage III: toestemmingsformulier

Toestemmingsformulier:

Het doel van het onderzoek is het nader onderzoeken van dorpsidentiteiten en hoe deze voortgezet worden. Ook is daarbij gekeken naar de rol van sport in deze dorpsidentiteiten.

De heer/mevrouw gaat akkoord met het volgende:

Nickname:

Uw echte naam wordt niet in het onderzoek genoemd. U gaat er mee akkoord dat de door u gekozen nickname "....." in het onderzoek gekoppeld mag worden aan de uitspraken van het interview.

(Mocht u geen nickname weten, dan kan ik er een bedenken).

Verwerking van persoonsgegevens in dit onderzoek:

U gaat ermee akkoord dat er kenmerken over uw achtergrond in het onderzoek verwerkt worden. Denk hierbij aan uw geslacht, leeftijd, jaren woonachtig in Wommels en verenigingslidmaatschap.

Let hierbij goed op het volgende:

- Wilt u dat bepaalde persoonsgegevens *niet* verwerkt worden, geef dit dan aan in de onderstaande box.

Heeft u vragen over de verwerking van persoonsgegevens, neem dan contact op met het bijgevoegde telefoonnummer.

Opname van het interview:

U gaat ermee akkoord dat het interview opgenomen wordt op een audioapparaat. De opnames worden enkel en alleen in het betreffende onderzoek verwerkt.

Recht tot terugtrekking uit het onderzoek:

U heeft het recht om zonder uitleg of verantwoording zich terug te trekken uit het onderzoeksproces. Dit is mogelijk tot 6 maanden na het onderzoek.

Publicatie afspraak:

De ondertekende verklaart dat het onderzoek gepubliceerd mag worden in een research database van Nederlandse bachelor en masterscripties (link: <http://scripties.ned.ub.rug.nl/>) en eventueel via andere wegen. Mocht dit gebeuren dan zal u hiervan op de hoogte worden gebracht.

Datum: 28-01-2016

Plaats: Groningen

Handtekening respondent

Handtekening Charlotte Delicaat